

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DOKTORI ISKOLA

**A JOGERŐ HATÁSAI ÉS HATÁRAI, AVAGY A VÁLTOZÓ
JOGERŐFELFOGÁSSAL KAPCSOLATOS ELMÉLETI
KÉRDÉSEK A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN**

Doktori Értekezés Tézisei

DR. KIRÁLY ESZTER

TÉMAVEZETŐ:

DR. ERDEI ÁRPÁD

PROFESSOR EMERITUS

DR. KOÓSNÉ DR. MOHÁCSI BARBARA
EGYETEMI ADJUNKTUS

BUDAPEST
2026

I. A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT ÖSSZEFOGLALÁSA - KUTATÁSI CÉL

A jogerő nagymúltú – már a római jogban ismert – intézménye az európai vegyes rendszerű büntetőeljárásban alapintézménynek számít. Ennek ellenére a hazai kodifikált büntető eljárásjog 1896-ban kezdődő történetének első százhusz évében egyik eljárási kódexben sem található kísérlet a jogerőfogalom meghatározására. A 2017. június 13-án megszavazott új büntetőeljárási kódex (a 2017. évi XC. törvény; a továbbiakban: IV. Be.) az első, amely a jogerő fogalmát meghatározásra érdemesnek tekinti. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az elméletben ne kristályosodott volna ki a fogalom tartalma, és nem alakultak ki a jogerő jellegzetességeire vonatkozó tanok és nézetek. Tény azonban, hogy a „kodifikátlanság” kiváló táptalaja volt a jogerő eltérő értelmezéseinek. Balgaság lenne viszont azt gondolni, hogy a kodifikálás önmagában érték – *jót s jól*, ebben állna a titok. Kérdés azonban, hogy ebben a titokban az új kódex kodifikátorai beavatottak voltak-e.

Kutatásomban alapvetően a jogerőfelfogás *változását* veszem vizsgálat alá. Ehhez a korábbi szabályozás(ok) – vagy annak hiánya – és a kapcsolódó elmélet feldolgozását és ismertetését követően a hatályos törvénynek mindenekelőtt *közvetlenül* a jogerőre vonatkozó rendelkezéseit kell górcső alá vennem. A vizsgálódásom kiterjed továbbá olyan, a jogerőhöz távolabbról kapcsolódó intézményekre is, amelyek ugyan csupán *közvetett*, de jelentős hatást gyakorolnak a jogerővel kapcsolatosan szükségszerűen kialakítandó új dogmatikára és elméletre.

A jogerő az *általános felfogás* szerint a bírói határozatnak a jog által megállapított tulajdonsága, amely az ügy lezárását eredményezi. A jogerős határozat rendes jogorvoslattal többé már nem támadható, véglegessé válik, tehát nem lehet megváltoztatni, és végrehajtható lesz. A benne foglaltak nemcsak a címzettekre, hanem mindenki másra nézve is kötelezőek, irányadóak, bizonyító erejük van és igaznak tekintendők.

A büntetőeljárásban részt vevő hatóságok közül kizárólag a *bíróság* határozatai képesek a jogerőre. Az eljárás lezárására ugyan már a vádemelés előtt sor kerülhet, a nyomozóhatóság és az ügyész határozatai mégsem eredményezik az ügy véglegesnek tekintett eldöntését. Ez nem azt jelenti, hogy ezek a határozatok ne váljanak ki *joghatóságokat*, illetve hogy a bennük foglaltak ne lennének kötelezőek a címzettek nézve, az ügyész vagy a nyomozó hatóság általi eljárásmegszüntetés azonban nem akadályozza a büntetőeljárás folytatását.

A jogerő szoros kapcsolatban áll az olyan jogorvoslatokkal, amelyek elbírálása a szervezeti hierarchiában a magtámadott határozatot hozó bíróságnál magasabb szinten elhelyezkedő fórum hatáskörébe tartozik. Ebből következően a jogerő kizárólag hierarchikusan felépített, *többszintű bírósági rendszerben*, és *devolutív hatályú jogorvoslat* mellett értelmezhető. Ez a magyarázata, hogy az angolszász típusú jogrendszerekben [ahol a büntetőügyeket laikus esküdtekből esetileg összeállított testület (*jury*) dönti el, amelynek nincs felettes szerve, ahová az ítélet ellen fellebbezéssel lehetne folyamodni] a klasszikus kontinentális dogmatika szerinti jogerőfogalom meg sem jelenik.

A jogerő intézménye mesterséges, a jog által kreált – H. L. A. Hart példája nyomán másodlagosnak¹ nevezhető – szabály, amely a bíróság ítéletéhez a büntetőeljárás többi szereplőjének az aktusaihoz képest azt a többlethatást fűzi, ami által az abban foglaltak véglegessé és vitathatatlaná válnak, ítélet dolgot teremtenek (*res iudicata* hatás) és kiváltják a többszöri eljárás (*ne bis in idem*) tilalmát.

A kontinentális vegyes rendszerben a büntető igazságszolgáltatás célja a *törvényesség* adta kereteken belül az *igazság* elérése, valamint az *igazságosság* megvalósítása. A jogerős bírósági határozattal szemben mind a társadalom, mind a jog azt az elvárást támasztja, hogy megfeleljen ezeknek a követelményeknek.

Az igazság létét, illetve megismerhetőségét egyes filozófiai iskolák tagadják, illetve relativizálják, míg mások elismerik. A filozófiai vitákban történő állásfoglalás nélkül abból a tételből érdemes kiindulnunk, hogy a büntetőeljárás, illetve a büntetőeljárás *bizonyítás* alkalmas az igazság elérésére, avagy másképpen fogalmazva, az igazság megállapításának egyik feltétele a bizonyítás². A nyomozó hatóság vagy az ügyész által megállapított tények, a terhelt vagy a tanú vallomása egybeeshet az igazsággal, ám a jog kizárólag a *bírósági* ítéletet (határozatot), az abban megállapítottakat ruhazza fel a jogerő révén az *igazság erejével* (ti. az ítélt dolgot igaznak kell tekinteni, *res iudicata pro veritate habetur*), valamint további *jogerőhatásokkal*.

¹ H. L. A. HART: *A jog fogalma*. Osiris Kiadó, Budapest, 1995. 167. o.

² ERDEI Árpád: *Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárásban*. Belügyi Szemle, 2018/3. 7. o.

Egyes szerzők (például Király Tibor³) szerint az „igazság” kifejezés „jogi” jelzővel ellátása a fogalommal való visszaélés és relativizálja az igazságot. Ezzel szemben mások (például Erdei Árpád⁴) a büntetőítéletben megállapított igazságot „jogi igazságnak” tekintik abból kiindulva, hogy a bírói ítéletben deklaráltakhoz a jogerő kapcsol *jogi hatásokat*. Az mindenesetre tagadhatatlan, hogy a bírói határozatban deklarált igazság a jogerőnek köszönhetően válik jogi véleményből joghatásokat kiváltó *jogi tény*vé.

A jogerő fokozott tiszteletét – ahogy Finkey Ferenc⁵ rámutatott – a francia forradalom időszaka hozta magával annak hatására, hogy addig az abszolút uralkodók maguk osztogattak újrafelvételi engedélyeket (*lettres de revision*) a jogerős ítéletekkel szemben – természetesen a saját kegyeltjeik javára, vagy éppen ellenfeleik kárára (ily módon a büntetőeljárást a velük való leszámolás eszközéül használva). Ez olyan visszatetszést váltott ki, hogy az 1791. évi alkotmányozó gyűlés egyenesen eltörölte a perújítást azon az alapon, hogy a bírói ítélet megváltoztathatatlansága erősebb érdek, mint az igazság maga („*L'autorité de la chose jugée est plus forte, que la vérité meme.*”).

Az ítélkezés feladatát egyelőre még nem gépek, hanem esendő emberek látják el, akik a legnagyobb tudás, körültekintés, lelkiismeretesség és szakmai tapasztalat ellenére is hibázhatnak. A jogorvoslatok lehetőséget teremtenek a bírói döntések hibáinak korrigálására, mint ahogy azonban Hart is rámutat, nem lehet minden egyes szabály megsértésének a kiigazításáról szabályokkal gondoskodni.⁶ A jogerő intézményét azon igény hívta életre, hogy egy bizonyos ponton – akármilyen végkimenetellel is – a büntetőeljárás véget érjen, a meghozott döntésben bízni lehessen, irányadóvá váljék, és akire nézve döntést tartalmaz, a véglegességébe belenyugodjék. Ezáltal a jogerő a *jogbiztonság* egyik alappilléreivé vált.

A jogerő feladata, hogy az igazságosság és jogbiztonság követelményét összhangba hozza – a jogbiztonság elsődlegessége alapján. A jogerős határozatok megváltoztathatatlansága és irányadó volta alapvető alkotmányos érdek. A büntető hatalom törvényes és igazságos gyakorlása azonban a jogállamnak kötelezettsége. Mindez a perújítás hirtelen felindulásból történt 1791-es eltörlését követően Franciaországban is világossá vált, s az néhány éven belül

³ KIRÁLY Tibor: *Büntetőítélet a jog határán*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972. 222. o.

⁴ ERDEI ÁRPÁD: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 51. o.

⁵ FINKEY Ferencz: *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. Politzer, Budapest, 1908. 537. o.

⁶ HART (1995) 167. o.

vissza is szivárgott a francia jogba. Az esetleges bírói hibák, tévedések korrigálása, és az elkövetőnek a törvénnyel összhangban álló megbüntetése érdekében ugyanis *kivételesen* szükség van a jogerő *feloldására*, szigorú feltételek mellett igénybe vehető hatékony eszközök, ún. rendkívüli jogorvoslatok útján.

Addig azonban, míg ezekre sor nem kerül, illetőleg ha a rendkívüli jogorvoslatokra (már) nincs lehetőség, a jogerős ítélet hatályban marad, az abban foglaltak kifogástalanságának vélelme él, s – ahogyan Hans Kelsen fogalmaz – „[m]inden más vélemény egy állítólagosan fennforgó ellentétéről jogilag irreleváns”.⁷

A XX. század második felében a jogerőt érintő elméletet – bár voltak benne bizonytalanságok, illetve az jogtudósok között egyes kérdésekben eltérő felfogások, illetve vélemények – alapvetően a változatlanosság jellemezte. Kifejezetten nem is állt a tudományos érdeklődés középpontjában a téma, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a büntetőeljárásjogi irodalomban először 2012-ben jelent meg a jogerővel kapcsolatos kérdéseket átfogóan tárgyaló monográfia Elek Balázs tollából⁸.

A legutóbbi időkig az általános, és a törvények szövegéből is következő felfogás szerint az anyagi jogerőt alapvetően az ügydöntő (és érdemi) határozatok sajátjaként fogták fel, a nem ügydöntő, ún. közbeeső végzéseket pedig csupán alaki jogerőre képesnek tartották. Az alaki és anyagi jogerő megkülönböztetése az egyes szerzőknél összefüggött azzal a polgári jogból eredő elképzeléssel, hogy az anyagi jogerő a büntető anyagi jogi kérdést érdemben eldöntő határozatok sajátja, az ilyen értelemben érdemi döntést nem tartalmazó határozatok csupán alakilag lehetnek jogerősek.

A jogerővel kapcsolatos tanok alapjául szolgáló törvényi rendelkezésekben az 1998. évi XIX. törvénnyel elfogadott, már hatályba lépése előtt sokszor módosított III. Be.-vel bezárólag gyökeres változást nem tapasztalhattunk, így az elméletben is legfeljebb részletkérdések mentén alakultak ki eltérő nézőpontok. Az alaki és anyagi jogerőhatások meghatározásában – lévén, hogy a törvényi szintű szabályozás hiányzott – az elméleti felfogások között volt némi eltérés, de ez nem okozott a gyakorlatban problémát. Nem volt egyetértés az elméletben az

⁷ Hans Kelsen: *Tiszta jogtan*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001. 48–49. o.

⁸ ELEK Balázs: *Jogerő a büntetőeljárásban*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012.

ügydöntő – nem ügydöntő, illetve érdem – nem érdemi határozatokat illetően sem, s ez a helyzet ugyancsak azért állhatott elő, mert ezek a kategóriák törvényileg nem voltak egyértelműen rendezve.

A törésvonal, ami megindította a gyakorlatban, illetve az elméletben azt a változást, amire később a jogalkotás is reagált, álláspontom szerint a III. Be 2006-os módosításához köthető. Ekkor került be a Be.-be a törvényes vád mint a bírósági eljárás alapja [amelynek a törvényben definiált fogalma megegyezett a vádnak a hatályos Be. 422. § (1) bekezdésében felsorolt törvényes elemeivel]. A törvényes vád hiánya – bármelyik eljárási szakaszban észlelte azt a bíróság kezdve a tárgyalás bírói előkészítésétől egészen a felülvizsgálati eljárásig – eljárásmegszüntetési okká vált, s ezen okból történt eljárásmegszüntetés is kártalanítás alapjául szolgálhatott.

A gyakorlat azonban „nem nézte jó szemmel”, hogy az ügyész hibája ilyen következményekkel járjon, s a jogerő évszázados dogmatikájának az „átértelmezésével” megpróbálták az ügyészi felelősséget csökkenteni. Az 1/2007. BK vélemény – s ezt megerősítendő később a 33/2013. (XI. 22.) AB határozat is – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a törvényes vád hiánya miatti eljárásmegszüntető végzésnek – mivel a vádat érdemben nem bírálta el – nincs anyagi jogereje, tehát a benne foglaltak nem jelentenek ítélt dolgot s nem akadályozzák, hogy az elévülési időn belül a vádló az általa korábban már vád tárgyává tett cselekmény miatt a terhelten szemben ismét vádat emeljen. E döntésekben foglalt értelmezés – lévén, hogy nem volt jogszabályi alapja – álláspontom szerint nemcsak a jogbiztonság és a normavilágosság követelményeivel ment szembe, hanem a funkciómegosztás és a bírói pártatlanság elvét is veszélybe sodorta, mert úgy tette lehetővé az ügyész számára az újbóli vádemelést, hogy ahhoz a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés indokolásában maga a bíróság adta meg az iránymutatást.

A hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzés kapcsán is a törvényi szabályozás hiánya okozott a gyakorlatban jogértelmezési nehézséget, tudniillik a Kúria eljáró tanácsai eltérően értelmezték a végzés jogorvoslattal támadhatóságának – és ezen keresztül a határozat jogereje létének – a kérdését. Ennek apropóján született meg a 2/2015. BJE, amely megállapította, hogy a másodfokú bíróság elsőfokú határozatot hatályon kívül helyező és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasító végzése alaki jogerővel bír, ekként ellene a legfőbb ügyész a törvényesség érdekében jogorvoslatot jelenthet be.

Ezen előzmények után – talán nem meglepő módon – a 2017. évi XC. törvénnyel elfogadott hatályos büntetőeljárás törvényünk a jogerő koncepcióját – látszólag jelentősen – átalakította. A bírósági határozatok rendszerét átszabta, és a nem ügydöntő határozatoknál a jogerő helyett bevezette a véglegesség fogalmát, s a jogerőt kizárólag az ügydöntő határozatok tulajdonságaként tartotta fenn. A kutatásaim egyik iránya arra keresi a választ, hogyan változott a 2017. évi Be.-bel a jogerő felfogása, a jogerő tartalma, hatásai ugyanazok maradtak-e, mint korábban, vagy változtak.

Ami biztosan változott, az a jogerőre képes határozatok köre – itt azonban a szabályozás átalakítása nélkülözte a szilárd dogmatikai alapokat – a bírósági határozatok rendszerével kapcsolatos dogmatikai elemzés jelenti a dolgozat másik célkitűzését.

Az Alkotmánybíróság már a 9/1992. (I. 30.) AB határozatában nyomatékosította a jogerő közvetlen alkotmányos jelentőségét a jogbiztonság jogállami követelményére hivatkozva. Rávilágított arra, hiba lenne azt gondolni, hogy az anyagi igazság érvényesülésére az Alkotmány alanyi jogot biztosít, éppúgy, mint ahogyan azt sem tudja garantálni, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen jogsértő. Az állam teljesíti azonban intézményvédelmi kötelezettségét azáltal, hogy megfelelő eljárási garanciákat nyújtó intézményeket hoz létre, ezzel biztosítva az érintett alanyi jogokat. A jogrend egészének biztonságát szolgálja a beállott jogerő tiszteletben tartása, s az anyagi igazságosság és jogbiztonság közötti összhang biztosítása során az Alkotmánybíróság akkori álláspontja szerint a jogbiztonság élvez elsőbbséget.

A 2017. évi Be.-hez köthető egy másik – de már korábban megindult tendencia részeként értelmezhető – változás: az anyagi igazság elve mint a büntetőeljárás céljának háttérbe szorulása, és az alaki igazsággal, a jogvita igazságával „megelégedő” intézmények megjelenése és gyakorlati térnyerése. Ezeknek az intézményeknek, illetve a büntetőeljárás igazságfelfogásának, a bíróság „igazságkutatásban” betöltött szerepének ha nem is közvetlenül, de hatása van a jogerővel kapcsolatos elméletre, a jogerőhatások tartalmára, megkerülésének illetve feloldásának lehetőségeire – különös tekintettel a ténybeli hibák orvoslási lehetőségeire, illetve a jogerő hatáira – különös tekintettel a szabálysértési jogra. Az ezekkel kapcsolatos dogmatikai-elméleti kérdések vizsgálata fogalmazható meg harmadik kutatási célkitűzésként.

II. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A dolgozatom alapvetően elméleti jellegű kérdésekre koncentrálok. Nem volt célja empirikus kutatások folytatása valamint a joggyakorlat elemzése, illetve területi okokból jogösszehasonlító vizsgálatok, a nemzetközi vonatkozások vizsgálata sem kapott helyet benne. A kutatásaim fókuszában a jogerő és a rá hatást gyakorló intézmények *hazai* szabályozásának változása áll – különös tekintettel az 1998. évi és a 2017. évi büntetőeljárás törvényekre.

Ezért kutatásom módszertanának meghatározó elemét képezte *jogi-dogmatikai módszer* alkalmazása, ezen belül a *jogszabáylelemző* módszer, a *fogalomelemzés* valamint a *jogi értelmezés*: a korábbi és a hatályos szabályozás jelentésének feltárása nyelvtani, logikai, rendszertani és történeti/teleologikus eszközökkel.

A jogerővel kapcsolatos *elméleti* kérdések feltárásához és kidolgozásához feldolgoztam a vonatkozó *szakirodalmi forrásokat*, továbbá a változások bemutatás kapcsán helyenként szükség volt *jogtörténeti* jellegű vizsgálódásokra is.

A dolgozat területi okoknál fogva a rendkívüli jogorvoslatok témakörével behatároltan foglalkozik, de szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ezen témakörön belül az elméleti kérdések körbejárását követően egy következő kutatás tárgya lehet majd empirikus vizsgálódás a jogerő feloldásával kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok mentén.

III. A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

1)

A 9/1992. (I. 30.) AB határozat mondta ki, hogy „[a] jogerő intézménye, alaki és anyagi jogerőként való pontos meghatározottsága a jogállamiság részeként alkotmányos követelmény.” Végignézve azonban a jogirodalomban uralkodó, némely esetben meglehetősen homályos, illetve egymásnak ellentmondó álláspontokat és meghatározásokat, illetve a korábbi, a jogerő kapcsán hallgatásba burkolódzó törvényeket, felmerülhet a kérdés, mennyire teljesült az Alkotmánybíróság által lefektetett alkotmányos követelmény.

Az anyagi és alaki jogerő mibenlétéről a büntető-eljárásjog tudományában eddig folytatott elméleti viták, és az ezeket hasznosító gyakorlat olykor félreérthető következtetései az alaki és anyagi jogerő elméleti kategóriáinak az újragondolásával elkerülhetőnek látszanak: helyettük a jogerő *formális* és *tartalmi hatásait* érdemes megkülönböztetni.

A *formális* hatások függetlenek a határozat tartalmától, mindössze azt jelzik, hogy a határozat az adott eljárásban végleges és rendes jogorvoslati eszközökkel nem támadható. A tartalmi hatások ezzel szemben a határozat elemeinek, egyes részeinek a sajátjai. Amit a határozat tartalmaz, az válik ítélt dologgá, és ahhoz tapadnak a következőkben részletezett hatások. Az anyagi jogerő kifejezés sem feltétlen az anyagi jogra, hanem a jogerőből fakadó *tartalmi* hatásokra utalt inkább, amelyek lehetnek eljárásjogiak és lehetnek anyagi jogiak is.

A határozatok egyes elemei két csoportba sorolhatók. Az elsőbe az ún. *deklaratív* elemek tartoznak, amelyek *sein* jellegű *kijelentéseket*, megállapításokat tartalmaznak. A rendelkező részben ilyen például a bűnösség kimondása, a bűncselekmény minősítése, az indokolásban a tényállás leírása. A másik csoport a határozat *sollen* jellegű *rendelkezéseit*, az ún. *konstitutív* elemeket foglalja magában. Ilyenek a felmentő rendelkezés vagy az eljárás megszüntetésének a kimondása, valamint az egyéb kötelezettségeket (például bűnügyi költség viselését) előíró rendelkezések. A tartalmi jogerőhatások közül egyesek csupán a határozat deklaratív, mások csupán a konstitutív elemeire vonatkoznak, s vannak olyanok, amelyek a határozat egészét érintik.

2)

Történeti-elméleti-dogmatikai vizsgálódásaim eredményeként rámutatok, hogy mind az elmélet, mind a korábbi és jelenlegi szabályozás, mind a gyakorlat összemosza az ügydöntő – nem ügydöntő, illetve érdemi – nem érdemi fogalmakat.

Az ügydöntő és nem ügydöntő határozatok elkülönítésében a hagyományos dogmatika a kiváltott hatás (tartalmi) szempontját jelenítette meg. *Ügydöntő* határozat az volt, amely a büntetőügyet negatív vagy pozitív előjellel, vagy éppen előjel nélkül eldöntötte, véget vetett annak, s pontot tett az eljárás végére. Tulajdonképpen nem más volt, mint a *büntetőjogi felelősségrevonási folyamat lezárásának eljárásjogi megnyilvánulása*. E dogmatika szerint a *nem ügydöntő* határozat pedig a büntetőper folyamán valamilyen „közbeeső” vagy „közbenszóló” kérdés rendezését jelentette. Ezek a határozatok inkább *formális* jellegűek, a

büntetőper szabályos menetének biztosítására hivatottak, s általuk történt a törvényi előírások mentén „az eljárás eredmények egymásra következésének, zavartalan fogantatásának meghatározása és biztosítása”.⁹

A 2017. évi XC. törvény átalakította a bírósági határozatok rendszerét. Az általa ügydöntőnek minősített határozatokat úgy kezelte, mintha azok mindegyike érdemben zárna le az ügyet, vagyis az ügy érdeméről, a büntetőjogi főkérdésről döntene (a terhelt elkövette-e vagy sem a vádban terhére rótt cselekményt, az büncselekmény-e, a terhelt bűnös-e, illetve büntethető-e a tetteért). Valójában azonban az ügydöntő határozatok lehetne érdemiek és nem érdemiek. Azoknak az eljárást megszüntető döntéseknek egy része, amelyeket a jogalkotó ügydöntőnek nevez, valójában nem érdemi, azaz nem dönti el a büntetőjogi főkérdést, nem emészt fel a vádat.

A jogalkotói besorolással ellentétben tehát az általa „nem ügydöntőnek” minősített eljárásmegszüntető végzések valójában ugyancsak ügydöntők abban az értelemben, hogy – szemben a közbeeső végzésekkel – az eljárás befejeztével, annak lezárására irányuló bírósági aktusként születnek.

A dogmatikai tisztaság mindenképpen kívánatos volna a jogalkotó részéről, különösképpen, ha a jogerőre képességet ahhoz köti, hogy egy határozat ügydöntő vagy nem ügydöntő jellegű.

3)

A jogerő jelentősége nem csupán processzuális, nem is csak anyagi jogi hatásaiban mutatkozik meg, mert az egész jogrendszerre, és a társadalomra is kiható következményeket involvál. Így például az ügydöntő bírósági határozatok jogerőre emelkedése az ügy végleges lezárását jelenti, s ezzel a jogbiztonságot szolgálja. A jogerő tehát a jogállam olyan alappilléreinek tekinthető, amely ha meggyengül, az építmény megroggyan. Egy ilyen „jog(el)erőtlenedési” folyamatnak leheztünk a tanúi a törvényes vád hiányára alapított eljárásmegszüntető végzések kapcsán. Az első csapást e határozatok jogerejére az 1/2007. Büntető Kollégiumi véleményével az akkori Legfelsőbb Bíróság mérte, a kegyelemadófést pedig a 33/2013. (XI. 22.) AB határozatával az Alkotmánybíróság adta meg. Ezt a végeredményt foglalta törvénybe a jogalkotó akkor, amikor

⁹ ANGYAL (1915) 309. o.

az eljárást megszüntető határozatok egységét megbontva egyeseket lefokozott nem ügydöntő végzéssé, s hozzájuk a jogerő helyett a véglegesség kategóriáját társította.

A 2017. évi eljárási törvényből kirajzolódó jogerőfelfogás és a véglegesség új kategóriájának az elemzése után arra a következtetésre juthatunk, hogy a véglegesség nem más, mint az eddig ismert alaki jogerő. *A tartalom ugyanaz, a köntös új.* Amit pedig a törvény jogerőnek nevez, valójában a jogerő alaki és anyagi, ha úgy tetszik formális és tartalmi hatásait egyesíti magában.

A véglegesség hatásai közül néhány kiemelendő, mert eltér a jogerőhatásoktól. Egyrészt a végrehajthatóság, amit a jogerőhatások között részletesen elmezek. A végleges határozatok esetében a végrehajthatóság elválík a véglegessé válástól, ezen határozatok főszabályként a véglegessé válásra tekintet nélkül, tulajdonképpen a meghozatalukat követően azonnal végrehajthatóak lesznek. Kivételesen azonban megállapíthatja a törvény a nem ügydöntő határozatokkal szembeni fellebbezés halasztó hatályát, így tehát a végleges határozatok között is lehetnek olyanok, amelyeknek a végrehajthatósága – a jogerős határozatokhoz hasonlóan – a véglegessé válásukat követően áll csak be.

Másrészt a *res iudicata* és a *ne bis in idem* hatásról kell szólni. Ezek *egyértelműen hiányoznak a végleges határozatok jellemzői közül.* A közbeeső végzések, illetve pervezető végzések esetében nem is lenne sok értelme ezt a hiányt számonkérni a határozaton. A nem ügydöntővé lefokozott eljárásmegszüntető végzésekkel azonban más a helyzet. Ha áttekintjük az eljárásmegszüntető okokat, azt láthatjuk, hogy a vádejtés vagy az opportunitás alkalmazása elvben megalapozza a megszüntető végzés *res iudicata* és *ne bis in idem* hatását, ezzel szemben a nem ügydöntő megszüntető végzés alapjául szolgáló törvényes vád hiánya nem képes ugyanerre. Ha a vád felemésztése, a büntetőjogi főkérdés *érdemi* eldöntése szempontjából nézzük ezeket az okokat, nehezen lehet elhatároló ismérvet felfedezni a két okcsoport között.

A hatályos Be. 2020. évi XLIII. törvénnyel végrehajtott módosítása újabb fogalmat vezetett be a határozatok körében: a „vádról rendelkező” ügydöntő határozat kategóriáját. Elemzéseim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a jogalkotó a „vádról rendelkező” terminussal valójában az „érdemi” jelzőt helyettesítette. Az, hogy erre szükség volt, arra utal, hogy valóban nem sikerült koherens rendszert kialakítani az ügydöntő és nem ügydöntő eljárásmegszüntető okok között, azzal együtt sem, hogy a 2020. évi XLIII. törvény a eljárásmegszüntető végzések ügydöntő és nem ügydöntő határozatot eredményező okainak rendszerét is átszabta.

Sokat segített volna, ha már a jogalkotóban felébredt a vágy a gyakorlati ellentmondások tisztázására, ha a módosító törvény konkrétan megnevezte volna, melyeket tekinti vádról rendelkező ügydöntő határozatnak. Az még – elvileg legalábbis – vitathatatlan, hogy a bűnösséget megállapító és a felmentő ítélet mint ügydöntő határozat egyértelműen érdemi, és a vádról rendelkezik. Ugyanez mondható el a büntetővégzésről is.

Az eljárásmegszüntető okok közül azonban – még ha csak a revideált ügydöntő okokat nézzük is, nem egyszerű kiválogatni, mi tekinthető érdeminek, azaz a vádról rendelkezőnek. Azt gondolom, hogy a terhelt halála, az elévülés, a tevékeny megbánás illetve a törvényben meghatározott egyéb okon alapuló büntethetőséget megszüntető okok, valamint az opportunitás (a cselekmény jelnetősége a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú cselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából eltörpül) azonosíthatók ilyen érdemi jellegű eljárásmegszüntető okokként, amikor az ügydöntő eljárásmegszüntető végzés egyben a vádról rendelkező is. Ebben a kérdésben azonban – ha az elmélet vagy a gyakorlat művelőit nyilatkoztatnánk – nagy valószínűséggel nem találnánk két teljesen egyező álláspontot. Ennek hátterében az a sok elméleti bizonytalanság áll, ami e kérdéskört övezi. Éppen ezért fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a jogalkotó az értelmezési bizonytalanságokat legegyszerűbben a szakszerű és pontos kodifikációval tudná eloszlatni.

4)

A jogerő *res iudicata* hatása kapcsán az elméletben általánosan elfogadott megállapítás, hogy a jogerő ítélt dolgot termet, a jogerős ítéletben foglaltakat igaznak (igazságosnak és törvényesnek) kell tekinteni.

A vizsgálódásom kiterjed több olyan, a jogerőhöz távolabbról kapcsolódó intézményekre és rendelkezésekre is, amelyek ugyan csupán *közvetett*, de jelentős hatást gyakorolnak a jogerővel kapcsolatosan szükségszerűen kialakítandó új dogmatikára és elméletre. A vizsgálandó intézmények közötti összekötő kapocs az, hogy mindegyiknél tetten érhető valamiféle engedmény az igazság megállapításának hagyományos követelményével szemben, amikor is a jogalkotó kivételt enged a deklaráció szintjén hangoztatott anyagi igazság elve alól.

Egyes esetekben ez úgy jelenik meg, hogy a jogalkotó megelégszik a jogvita igazságával, feladva a közvetlenség elvét elfogadja a bizonyítás nélkül az eljárásban elérhető igazságot.

Említhetünk itt régebbi múltra visszatekintő intézményeket a hazai büntetőeljárásjogban, mint a büntetőparancsból a hatályos Be.-ben büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásnak nevezett, az eljárás gyorsítását célzó különjárási forma. Akad olyan, mint a tárgyalásról lemondás néven a III. Be. által bevezetett különjárási forma, amely a gyakorlatban nem bizonyult sikeresnek, s a IV. Be. eljárás egyezség esetén elnevezéssel kodifikálta újra. Végül vannak azok az intézmények, amelyeket a IV. Be. abszolút újdonságként prezentált, mint a tárgyalás tartása nélkül, a terhelti beismerés alapján az előkészítő ülésen történő bűnösséget megállapító ítélethozatal lehetősége, vagy a bizonyítás körében megjelenő egyszerűsítő szabály, miszerint a felek által nem vitatott, egyezően elfogadott tények tekintetében a tárgyaláson történő bizonyítás mellőzhetővé válik.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni továbbá olyan rendelkezéseket, amikor nem olyan egyértelmű az alaki igazság térnyerése. Van, amikor a funkciómegosztás elvének a megerősödése, és a bíróság szerepének változása a valósághű tényállás megállapítása során eredményezhetik az anyagi igazság követelményének lazulását. A rendes és rendkívüli jogorvoslatok szabályozásánál pedig sokszor a perökonómia, az eljárás időszűkítésének szempontjai írják felül a materiális igazság eszményét.

A jogorvoslati rendszer jogerőhöz kapcsolódó kérdéseinek elemzése kapcsán megállapítható, hogy a 2017. évi Be. a korábbiakhoz képest szélesebb körben teszi lehetővé, hogy megalapozatlan, tehát ténybelileg téves vagy hiányos, így semmi esetre sem az anyagi igazságon alapuló ítéletek emelkedhessenek jogerőre.¹⁰

Összességében ezek az intézmények és rendelkezések hasonló hatást gyakorolnak a jogerőre: azt eredményezik, hogy a jogerő tartalmi hatásai („*pro veritate habetur*”) a vélelem felől a *fikció irányába mozdulnak el*. Vizsgálandó, hogy mely célok legitimálhatják ezt a folyamatot (és végeredményt).

¹⁰ Ennek kapcsán meg kell említeni a teljes revízió alóli azon kivételeket, amikor abszolút tényálláshoz kötöttséget állapít meg a törvény [a korlátozott fellebbezés esetén, illetve amikor az ítélet több bűncselekményről rendelkezik, a fellebbezéssel nem érintett ítéleti rész, illetve bűncselekmények esetében a tényállás megalapozottsága nem vizsgálható, lásd IV. Be. 590. § (5) bekezdés], a harmadfokú bírósághoz ténybeli alapon nem lehet fellebbezni, illetve a rendkívüli jogorvoslati rendszer továbbra sem teszi lehetővé *novum* hiányában a megalapozatlanság orvoslását.

Álláspontom szerint a funkciómegosztás következetesebb érvényre juttatása legitim cél lehet, melynek érdekében talán feláldozható azon elvárás, hogy kizárólag a ténybelileg korrekt ítéletek emelkedjenek jogerőre, addig az ügyek elintézésének a gyorsítása érdekében a magam részéről nem tartom elfogadhatónak a jogerő tartalmi hatásainak („*pro veritate habetur*”) a vélelem felől a fikció irányába történő elmozdítását.

IV. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Király Eszter: *A jogerő jelentősége a büntetőeljárásban*. In: Bencsik, András; Fülöp, Péter (szerk.): Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója, Tanulmánykötet, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola (2011) pp. 241-247.

Király Eszter: *A jogerőhatások heterogén természete*. In Jogi Tanulmányok, 2012/1. ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (2012) pp. 227-237.

Király Eszter: *Új szabálysértési törvény – hangnem nélküli bagatell, avagy variációk egy témára*. In: Fantoly, Zsanett; Gácsi, Anett Erzsébet (szerk.): Állam és jog: kodifikációs kihívások napjainkban. Szeged (2013) pp. 95-105.

Király Eszter: *Szabálysértési jog (kézikönyv)*. Novissima Kiadó, Budapest (2013) 320 p

Király Eszter: *A jogerő két jogág erőterében*. Belügyi Szemle 61. évf. 7-8. szám (2013) pp. 118-129.

Király Eszter: *Az eljárási cselekményekre vonatkozó rendelkezések*. In: Hack Péter (szerk.): Büntetőeljárási jog I. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (2014) pp. 107-126.

Király Eszter: *Szabálysértési jog*. In: Király, Eszter; Koósné, Mohácsi Barbara: Büntetés-végrehajtási és szabálysértési jog: kidolgozott jogi szakvizsga tételek. Novissima Kiadó, Budapest (2014) pp. 215-316.

Király Eszter: Egy jogerőhatás mind felett? In: Hack, Péter; Koósné, Mohácsi Barbara (szerk.): *Emberek őrzője : Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*, 1. kötet. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (2014) pp. 53-60.

Király Eszter: *A jogerő.* In: Hack Péter (szerk.): *Büntetőeljárás jog II.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (2015) pp. 113-127.

Király Eszter: *Érdemi vizsgálódások az ügydöntő határozatok körében.* In: Hack Péter – Király Eszter – Korinek László – Patyi András (szerk.): *Gályapadból laboratóriumot: Tanulmányok Finszter Géza professzor tiszteletére.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, (2015) pp. 281-296.

Király Eszter: *A jogerő színeváltozása az új büntetőeljárás törvényben.* Eljárásjogi Szemle, 2. évf. 4. szám (2017) pp. 32-38.

Király Eszter: *Az új büntetőeljárás kódex jogerőfelfogása.* In: Menyhárd, Attila; Varga, István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara : a jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai (I. kötet).* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (2018) pp. 499-506.

Eszter, Király: *The Interpretation of Legal Force in the New Hungarian Code of Criminal Procedure.* ELTE Law Journal, 2. évdolyam (2020) pp. 99-108.